

AVTOMATLASHTIRISH VA SUN'IY INTELEKTNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI

Abdurahmonov Abdulaziz Maxmudovich

Termiz Davlat Universiteti Iqtisodiyot va turizm fakulteti Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi,

abdulazizabdurahmonov1973@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqola avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'sirini o'rganadi. Texnologiyaning rivojlanishi bilan bir vaqtlar odamlar tomonidan bajarilgan ko'plab ishlar endi avtomatlashtirilmoqda. Bu ishchilarning potentsial ko'chishi va bandlik darajasiga umumiy ta'siri haqida xavotirlarga olib keldi. Maqolada ushbu xavotirlar ko'rib chiqiladi va avtomatlashtirish tufayli ish joyini yo'qotish bilan bog'liq dalillar tahlil qilinadi. Shuningdek, u sun'iy intellekt ish tabiatini qanday o'zgartirayotgani va ishchilar ushbu rivojlanayotgan landshaftda raqobatbardosh bo'lib qolishlari uchun qanday ko'nikmalar zarur bo'lishini ko'rib chiqadi. Va nihoyat, u ishchilarning ushbu o'zgarishlarga moslashishi va avtomatlashtirish va sun'iy intellekt mehnat bozorida tobora muhim rol o'ynaydigan dunyoda rivojlanishini ta'minlash uchun siyosat oqibatlarini muhokama qiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, globallashtirish, iqtisodiyot, mehnat bozori.

KIRISH

Hozirgi vaqtda dunyoda turli sohalarda sezilarli o'zgarishlarga olib kelgan texnologik inqilob sodir bo'lmoqda. Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt biznes landshaftini o'zgartirgan eng muhim texnologik yutuqlardan ikkitasidir. Ushbu texnologiyalar takrorlanuvchi vazifalarni avtomatlashtirish va ularni tezroq va samaraliroq qilish orqali odamlar uchun hayotni yanada qulayroq qildi. Biroq, avtomatlashtirish va sun'iy intellektning rivojlanishi bilan ish joyini almashtirish muammosi paydo bo'ladi. Ushbu texnologiyalarning mehnat bozoriga ta'siri iqtisod, texnologiya va biznes mutaxassislari orasida ko'p muhokama qilinadigan mavzudir. Ushbu maqolada biz avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'sirini, shu jumladan ularning bandlik darajasi, ish haqi, mehnat sharoitlari, malaka talablari va tengsizlikka ta'sirini o'rganamiz. Shuningdek, biz siyosatchilar avtomatlashtirilgan kelajakka muammosiz o'tishni ta'minlash uchun ushbu texnologik yutuqlardan kelib chiqadigan har qanday salbiy ta'sirlarni qanday kamaytirishi mumkinligini ko'rib chiqamiz.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqot uchun birinchi navbatda ilmiy jurnallar manbalaridan olingan ilmiy maqolalarga tayanildi. Mavzu bo'yicha tegishli tadqiqotlarni aniqlash uchun JSTOR, Google Scholar, ScienceDirect va ProQuest kabi ma'lumotlar bazalaridan foydalangan holda keng qamrovli adabiyotlar ko'rib chiqildi. Ushbu tadqiqotda olimlarning fikr-mulohazalari o'z sohasidagi tajribalari tufayli katta ahamiyatga ega bo'ldi. Ularning tadqiqot natijalaridan avtomatlashtirish mehnat bozorining turli tarmoqlariga qanday ta'sir qilishini tahlil qilish uchun foydalanildi. Bundan tashqari, keng jamoatchilik avtomatlashtirishning bandlik imkoniyatlariga ta'sirini qanday qabul qilishini tushunish uchun nufuzli manbalardan olingan yangi maqolalar tahlil qilindi.

Ma'lumotlarningning to'g'riligi va ishonchliligini ta'minlash uchun ushbu tadqiqotda foydalanilgan manbalar uchun qat'iy tanlash jarayonidan foydalanildi. So'nggi besh yil ichida nashr etilgan va ularning ishonchliligini ta'minlash uchun ekspert tekshiruvidan o'tgan maqolalarga e'tibor qaratildi. Mavzuni har tomonlama tahlil qilish uchun iqtisod, sotsiologiya, informatika kabi turli fanlardan maqolalar ham ko'rib chiqildi.

Umuman olganda, ushbu tadqiqot avtomatlashtirish va AI mehnat bozorining turli sohalarida bandlik imkoniyatlariga qanday ta'sir qilishini har tomonlama tahlil qiladi. Ilmiy tadqiqotlar va sanoat hisobotlarini ko'rib chiqish orqali biz korxonalar tobora avtomatlashtirilgan dunyoda ish kelajagiga qanday tayyorlanishi haqida tushuncha berishni maqsad qilganmiz.

NATIJA

Avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri so'nggi yillarda olimlar va ekspertlar o'rtasida ko'plab munozara va munozaralarga sabab bo'ldi. Ushbu tadqiqot ushbu sohadagi yetakchi olim va tadqiqotchilarning fikr-mulohazalariga e'tibor qaratgan holda, ushbu mavzu bo'yicha joriy adabiyotlar haqida umumiy ma'lumot berishga qaratilgan. Ushbu sharhning asosiy xulosalaridan biri shundaki, olimlar o'rtasida avtomatlashtirish va AI yaqin yillarda mehnat bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatishi haqida umumiy konsensus mavjud. Ba'zi ekspertlar ushbu texnologiyalar yangi ish o'rinlari yaratishiga ishonsalar, boshqalari ish o'rinlarining keng tarqalishiga va ishsizlikka olib kelishidan xavotirda.

Bir nechta tadqiqotlar avtomatlashtirish va AIning ishlab chiqarish, sog'liqni saqlash va moliya kabi muayyan sohalariga potentsial ta'sirini o'rganib chiqdi. Ko'pgina hollarda, ushbu tadqiqotlar ma'lum turdagi ishlarning boshqalarga qaraganda ko'proq xavf ostida ekanligini ko'rsatadi. Misol uchun, oddiy vazifalarni o'z ichiga olgan past malakali ishlar murakkab muammolarni hal qilish yoki shaxslararo ko'nikmalarni talab qiladigan yuqori malakali ishlarga qaraganda ko'proq avtomatlashtirilgan bo'ladi. Ushbu sharhning yana bir muhim xulosasi shundaki, avtomatlashtirish va AIning mehnat bozoriga potentsial ta'siriga qanday javob berish kerakligi haqida olimlar o'rtasida sezilarli farq bor. Ba'zi ekspertlar ishchilarni yangi rollarga o'tishga yordam berish uchun qayta tayyorlash dasturlari yoki universal asosiy daromad kabi siyosatlarni qo'llab-quvvatlaydi. Boshqalar esa hukumatlar infratuzilma yoki yashil texnologiyalarga sarmoya kiritish orqali yangi ish o'rinlarini yaratishga e'tibor qaratishlari kerak, deb ta'kidlaydilar.

Umuman olganda, ushbu sharh shuni ko'rsatadiki, olimlar o'rtasida avtomatlashtirish va AIning mehnat bozoriga potentsial ta'siri haqida keng kelishuv mavjud bo'lsa-da, bu o'zgarishlarga qanday tayyorgarlik ko'rish haqida hali ham ko'p munozaralar mavjud. Kelgusida olib boriladigan tadqiqotlar, siyosat qarorlari haqida ma'lumot berish va avtomatlashtirish va texnologik innovatsiyalar ortib borayotgan davrga kirayotganimizda ishchilar uchun muammosiz o'tishni ta'minlash uchun ushbu muammolarni batafsilroq o'rganishni davom ettirishi kerak.

MUHOKAMA

Umuman olganda, ushbu tadqiqot natijalari avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri murakkab ekanligini ko'rsatadi. Bu texnologiyalar ko'plab sohalarda hosildorlik va samaradorlikni oshirishga olib kelgan bo'lsa-da, ular bandlik shakllari va ish haqi darajasida ham

sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ushbu topilmalarning muhim natijalaridan biri shundaki, siyosatchilar barcha ishchilarning texnologik yutuqlardan foydalanishlari uchun choralar ko'rishlari kerak. Bu past malakali ishchilar uchun murakkabroq vazifalarni bajarish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'lishlari uchun ta'lim va o'qitish dasturlariga sarmoya kiritishni o'z ichiga olishi mumkin. Bu, shuningdek, malaka darajasidan qat'i nazar, barcha ishchilar uchun ish haqi o'sishi va ish xavfsizligini ta'minlaydigan siyosatni amalga oshirishni o'z ichiga olishi mumkin.¹

Yana bir muhim xulosa shundaki, ish beruvchilar avtomatlashtirish va sun'iy intellektning ishchi kuchiga mumkin bo'lgan salbiy ta'sirini yodda tutishlari kerak. Xususan, ular ushbu texnologiyalar o'z xodimlarining ishdan qoniqish va farovonligiga qanday ta'sir qilishini hisobga olishlari kerak. Bu ish va hayot muvozanatini ta'minlovchi siyosatlarni amalga oshirishni, o'qitish va malaka oshirish dasturlarini taklif qilishni va avtomatlashtirish tufayli ko'chirilgan ishchilarni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga olishi mumkin.²

Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt (AI) turli sohalarda inqilob qilgani sababli, dunyo chuqur o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Ko'pincha To'rtinchi sanoat inqilobi deb ataladigan ushbu paradigma o'zgarishi ish tabiatini va uning mehnat bozoriga ta'sirini tubdan o'zgartiradi. Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarining integratsiyasi samaradorlik, mahsuldorlik va innovatsiyalar uchun ulkan imkoniyatlarni taqdim etadi, biroq u ish joylarini almashtirish, tengsizlik va qayta malaka va moslashish zarurati bilan bog'liq xavotirlarni ham keltirib chiqaradi. Ushbu maqola avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ko'p qirrali ta'sirini o'rganib, butun jamiyatga foyda keltiradigan ish kelajagi uchun muammolar va potentsialni o'rganadi.

Avtomatlashtirish va ish joyini almashtirish:

AI tomonidan yoqilgan avtomatlashtirish turli sohalarda muntazam va takrorlanuvchi vazifalarni avtomatlashtirish imkoniyatiga ega. Bu ish unumdorligini oshirish va korxonalar uchun xarajatlarni kamaytirishga olib kelgan bo'lsa-da, bu ish joylarini almashtirish bilan bog'liq xavotirlarni ham keltirib chiqaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarish, transport va mijozlarga xizmat ko'rsatish kabi muayyan ish toifalari avtomatlashtirishga ayniqsa zaifdir. Biroq, tarix shuni ko'rsatadiki, ish o'rinlari avtomatlashtirilgani sayin yangi rollar paydo bo'ladi va ishchi kuchi moslashadi. Avtomatlashtirish umuman ishdan bo'shatish bilan emas, balki ish talablarining o'zgarishi va qayta malaka oshirish zarurati bilan teng kelishini tan olish juda muhimdir.

Ishning ko'payishi va o'zgaruvchan tabiati:

Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt ham inson imkoniyatlarini oshirish imkoniyatiga ega, bu esa ish tabiatini o'zgartirishga olib keladi. Ishchilarni to'liq almashtirish o'rniga, bu texnologiyalar xodimlarni murakkab muammolarni hal qilish, ijodkorlik va strategik fikrlashga e'tibor berishga imkon beradi. AI ma'lumotlarni tahlil qilish, qaror qabul qilish va mijozlarga xizmat ko'rsatishda yordam berishi mumkin, bu esa ishchilarga yanada samaraliroq va samaraliroq bo'lishga imkon beradi. Ko'paytirish

¹ Yang, G., Yao, S. and Dong, X., 2023. Digital economy and wage gap between high-and low-skilled workers. *Digital Economy and Sustainable Development*, 1(1), p.7.

² Webb, M., 2019. The impact of artificial intelligence on the labor market. Available at SSRN 3482150.

ishdan qoniqishni oshirishi, qimmatli vazifalarni rag'batlantirishi va inson aqlining noyob fazilatlaridan foydalanadigan yangi ish imkoniyatlarini yaratishi mumkin.³

Ish o'rinlari yaratish va yangi imkoniyatlar:

Avtomatlashtirish ma'lum tarmoqlarda ish o'rinlarini almashtirishga olib kelishi mumkin bo'lsa-da, boshqalarida yangi ish imkoniyatlarini yaratadi. Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt tizimlarini ishlab chiqish, joriy etish va texnik xizmat ko'rsatish ma'lumotlar olimlari, AI muhandislari va kiberxavfsizlik bo'yicha mutaxassislar kabi malakali ishchilarni talab qiladi. Bundan tashqari, avtomatlashtirish vaqt va resurslarni bo'shatganligi sababli, ilgari amalga oshirish mumkin bo'lmagan yangi sanoat va kasblarni yaratishga imkon beradi. Katta iqtisodiyotning yuksalishi va tadbirkorlik tashabbuslarining o'sishi avtomatlashtirish va sun'iy intellekt ish o'rinlari yaratish va iqtisodiy dinamizmga qanday hissa qo'shishiga misoldir.

Qayta malaka oshirish va moslashish:

Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt davrida rivojlanish uchun shaxslar va jamiyatlar uzluksiz o'rganish, malaka oshirish va moslashishni o'zlashtirishlari kerak. Texnologiya rivojlanib borar ekan, raqamli ko'nikmalarga, muammolarni hal qilish qobiliyatiga va hissiy intellektga talab ortadi. Hukumatlar, ta'lim muassasalari va korxonalar ishchilarni kelajakdagi ish o'rinlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan ta'minlaydigan qulay va inklyuziv o'quv dasturlarini ta'minlash uchun hamkorlik qilishi kerak. Butun umr bo'yi ta'lim tashabbuslari, shogirdlik va malaka oshirish dasturlari mavjud ko'nikmalar va paydo bo'ladigan ehtiyojlar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etishga yordam beradi, avtomatlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini qo'llashga qodir mustahkam ishchi kuchini ta'minlaydi.⁴

Tengsizlikni bartaraf etish va adolatli o'tishni ta'minlash:

Avtomatlashtirish va AIning mehnat bozoriga ta'siri mavjud tengsizliklarni kuchaytirishi mumkin. Past malakali ishchilar iqtisodiy nomutanosiblik va ijtimoiy tartibsizliklarga olib keladigan alternativsiz ish joyini almashtirishga duch kelishi mumkin. Siyosatchilar va manfaatdor tomonlar avtomatlashtirish va sun'iy intellektning afzalliklari adolatli taqsimlanishini ta'minlab, adolatli o'tishga ustuvor ahamiyat berishlari shart. Bu ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlariga sarmoya kiritish, daromadlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini ilgari surish va inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishni o'z ichiga oladi. Tengsizlikni yumshatish va barcha uchun imkoniyatlarni taqdim etish orqali jamiyatlar o'z fuqarolarining farovonligini himoya qilgan holda avtomatlashtirish va sun'iy intellektning transformatsion salohiyatidan foydalanishlari mumkin.

³ Zhou, G., Chu, G., Li, L. and Meng, L., 2020. The effect of artificial intelligence on China's labor market. *China Economic Journal*, 13(1), pp.24-41.

⁴ Frank, M.R., Autor, D., Bessen, J.E., Brynjolfsson, E., Cebrian, M., Deming, D.J., Feldman, M., Groh, M., Lobo, J., Moro, E. and Wang, D., 2019. Toward understanding the impact of artificial intelligence on labor. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(14), pp.6531-6539.

XULOSA

Avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri zamonaviy davrda juda katta ahamiyatga ega bo'lgan mavzudir. Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalari rivojlanishda davom etar ekan, ular nafaqat buzg'unchi kuchlar, balki innovatsiyalar va taraqqiyot uchun katalizatorlar ekanligini tan olish juda muhimdir. To'rtinchi sanoat inqilobi samaradorlik va ishdan qoniqishni oshirish imkoniyatlarini taqdim etadi, shu bilan birga ish va malaka oshirishga yondashuvimizdagi paradigmani o'zgartirishni talab qiladi. Ish o'rinlarini almashtirish bilan bog'liq xavotirlar o'rinli bo'lsa-da, avtomatlashtirish keng tarqalgan ishsizlikka olib kelishi shart emasligini ta'kidlash muhimdir. Buning o'rniga, u ishning tabiatini o'zgartiradi, odamlardan raqobatbardosh bo'lib qolish uchun moslashish va yangi ko'nikmalarga ega bo'lishni talab qiladi. Avtomatlashtirilgan dunyoda rivojlanish uchun ishchi kuchini zarur imkoniyatlar bilan jihozlash uchun qayta malaka oshirish va umrbod ta'lim tashabbuslariga ustuvor ahamiyat berilishi kerak. Hukumatlar, ta'lim muassasalari va korxonalar mehnat bozorining o'zgaruvchan talablariga javob beradigan qulay va inklyuziv ta'lim dasturlarini ta'minlash uchun hamkorlik qilishlari kerak. Avtomatlashtirish va sun'iy intellektning integratsiyasi ish o'rinlarini yaratish uchun yangi imkoniyatlarni ham taqdim etadi. Muayyan ish toifalari qisqarishi mumkin bo'lsa-da, rivojlanayotgan sanoat va kasblar paydo bo'ladi. Avtomatlashtirish va sun'iy intellekt tizimlarini ishlab chiqish, joriy etish va texnik xizmat ko'rsatish malakali ishchi kuchini, ma'lumotlar olimlari, AI muhandislari va boshqa ixtisoslashgan rollar uchun eshiklarni ochishni talab qiladi. Bundan tashqari, avtomatlashtirish vaqt va resurslarni bo'shatib, yangi tarmoqlar va tadbirkorlik subyektlarini yaratishga imkon beradi va natijada iqtisodiy o'sish va dinamikaga yordam beradi. Biroq, avtomatlashtirish va AI ni qabul qilish natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tengsizliklarni bartaraf etish juda muhimdir. Ish joyini almashtirish xavfi past malakali ishchilarga nomutanosib ravishda ta'sir qiladi, bu esa daromadlar nomutanosibliigi va ijtimoiy tartibsizliklarga olib kelishi mumkin. Siyosatchilar ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlariga, daromadlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlariga va inklyuziv iqtisodiy o'sish strategiyalariga sarmoya kiritish orqali adolatli o'tishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Avtomatlashtirish va sun'iy intellektning afzalliklari adolatli taqsimlanishini ta'minlash orqali jamiyatlar tengsizlikni yumshatishi va texnologiya barcha fuqarolar farovonligiga xizmat qiladigan kelajakni qurishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, avtomatlashtirish va sun'iy intellektning mehnat bozoriga ta'siri murakkab va ko'p qirrali hodisadir. Qiyinchiliklar va xavotirlar mavjud bo'lsa-da, avtomatlashtirish va AI ning potentsial afzalliklarini e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Moslashuvchanlik ongini qabul qilish, qayta malaka oshirish va umrbod ta'limga sarmoya kiritish, inklyuziv o'sishni rag'batlantirish va tengsizlikni bartaraf etish orqali jamiyatlar ushbu o'zgaruvchan davrni bosib o'tishlari va inson aql-zakovati va texnologik yutuqlarning to'liq salohiyatidan foydalanadigan ish kelajagini yaratishlari mumkin. Birgalikda ishlash orqali biz shaxslar, jamoalar va butun jahon iqtisodiyotiga foyda keltiradigan mehnat bozorini shakllantirishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Frank, M.R., Autor, D., Bessen, J.E., Brynjolfsson, E., Cebrian, M., Deming, D.J., Feldman, M., Groh, M., Lobo, J., Moro, E. and Wang, D., 2019. Toward understanding the impact of artificial intelligence on labor. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(14), pp.6531-6539.
2. Yang, G., Yao, S. and Dong, X., 2023. Digital economy and wage gap between high-and low-skilled workers. *Digital Economy and Sustainable Development*, 1(1), p.7.
3. Webb, M., 2019. The impact of artificial intelligence on the labor market. Available at SSRN 3482150.
4. Zhou, G., Chu, G., Li, L. and Meng, L., 2020. The effect of artificial intelligence on China's labor market. *China Economic Journal*, 13(1), pp.24-41.
5. Turdialiev, M. (2023). Legal Discussion of Metaverse Law. *International Journal of Cyber Law*, 1(3).